

chovského (v dioec. arch. vrat.) a některé listiny z býv. archivu svobodínského.

Zbývající kraj hlohovský vydává Wutke nyní po sedmi letech jako pokračování, v druhém svazku svrchu uvedené publikace. Kdežto první svazek přinesl nejvíce z archivů vrchnostenských a částečně i vesnických, druhý přináší hlavně městský archiv hlohovský, neobyčejně bohatý zvláště staršími listinami. U porovnání s nimi, je ku podivu málo zachováno z městských knih tamějších. Nejstarší ze začátku XV. století obsahuje opisy starších listin až ze XIII. století.

Publikací Wutkovou otevírá se skutečně slezskému historickému badání neobyčejné množství výborného materiálu. Současně patrna zní naléhavá potřeba podobné práce i u nás jak v Čechách, tak na Moravě, kde o většině archivů vrchnostenských, městských i venkovských nemáme ani zdání.

J. Kařras.

Hugelmann Karl, Historisch-politische Studien. Gesammelte Aufsätze zum Staatsleben des XVIII. und XIX. Jahrhunderts, insbesondere Oesterreichs. Wien 1915. Stran 488.

Autor sebral četné své drobné i objemnější stati, uveřejněné během mnoha let v rozličných časopisech, a otiskuje je beze změny, připojiv někde pouze několik málo vět doslovu. Ačkoli mnohý z otištěných tu článků neušel pozornosti odborníků obeznámených s literární osobností Hugelmannovou, bude přece většina jich i pro blízké přátely autorovy novinkou, a tím více tedy pro čtenáře vzdálenější. Svoje „historické a politické studie“ uveřejňoval totiž spisovatel po delší řadu let nejen v nejrůznějších časopisech, nýbrž pojednával v nich i o nejrůznějších otázkách z oboru státního a správního práva rakouského v 19. století, zabíhaje leckdy i na území vzdálenější. Skoro všechny stati mají ráz příležitostný. Podnět k nim dán byl často tím, že o jistém předmětu vyšel časopisecký článek nebo kniha, a autor chtěl cizí práci kritisovati nebo poznámky své o ní podati. Jen menšina statí vyšla z vlastní iniciativy autorovy. Spisovatel cítil potřebu vysloviti se o aktuálních otázkách politického života rakouského, pro něž choval vždy veliký zájem a porozumění. Dokázal to na př. známou svou prací Studien zum österreichischen Verfassungsrechte.

Články seskupeny jsou v knize Hugelmannově do tří oddílů. V prvním umístěny byly stati „historické“, ve druhém články z oboru státního práva a ve třetím šest různých životopisů. Oddílu prvému náleží název Historisches jen v nepřesném slova smyslu. Články tu uveřejněné nespádají vlastně do „historie“, jak se slovo to obyčejně pojímá. Zabývají se až na jeden vesměs věcmi spadajícími do 19. století, některé z nich dokonce nedávnými událostmi ze druhé polovice 19. věku. Pouze jediný článek, prvý, Die Zurückbringung der Stephanskrona nach Ungarn (1790) und ihre weiteren Schicksale, jde nazpět přes hranice 19. stol., avšak částečně týká se zase stol. 19.

Oddíl prvý obsahuje 11 článků. V prvním líčí se stručně, jak uherská koruna sv. Štěpána, odvezená Josefem II. do Vídně, v posledních dnech

panování Josefova vrácena byla do Budína. Byl v tom kus tragiky, že slavnostní přivezení a uvítání koruny v Budíně padlo na den 21. února 1790, kdežto Josef II. vydechl svou duši den před tím. Po sedmé vracela se do Uher svatoštěpánská koruna. Spisovatel vzpomíná šesti dřívějších případů, kde uherská koruna byla z Uher odvezena, ale vždy tam zase vrácena. Sděluje také zajímavý historický dokument, řád upravující slavnost přivezení a přijetí koruny v Uhrách v únoru r. 1790, a navazuje na to další osudy uherské koruny, zejména její ukrytí po udušení maďarského odboje r. 1849 a nalezení v září r. 1853 u Ršavy. — K statí druhé, Ein Vorschlag zur Lösung der Judenfrage in den österreichischen Karpathenländern aus dem Anfange des 19. Jahrhunderts, dán byl autorovi podnět knihou známého politika a statistika, profesora Lvovské university Josefa Rohrera, Versuch über die jüdischen Bewohner der österr. Monarchie (Víděň, 1804), Rohrer navrhoval v práci své, aby židovská otázka odstraněna byla v monarchii tím, že by židům byla vykázána pevná sídla jako zemědělcům. Celé prostory země měly připadnouti uzavřeným židovským vesnicím, a sice jednak v Bukovině, jednak debrecínská a kečkemetská rovina. Neběželo tu jen o sociální a hospodářské postavení židů, nýbrž židům bylo by se dostalo i významu politického. Spisovatel uvažuje o návrhu Rohrerově jako předchůdci podobných zionistických snah 19. stol. a podává zároveň přehled zákonných předpisů o židech v Haliči a Bukovině, počínajíc od haličského židovského řádu ze 7. května 1789. — Z rámce statí věnovaných věcem rakouským vybočuje stručný článek B. G. Niebuhr's Erklärung aus dem Jahre 1814 über sein Verhältnis zu Preussen und zu Dänemark. Má to být malý příspěvek k biografii slavného historika, rodem Dána, stojícího však ve službách pruských. Podnět ke článku dal autorovi rukopis nalezený v rodinných papírech. Niebuhr děkuje ve zvláštním prohlášení Prozřetelnosti, že je Prusem, nezapomíná však při tom na svou původní vlast. — Poměry mimorakouskými zabývá se také Hugelmannova stať Simon Bolivar und die Gründung des Staates Bolivia. Autor seznamuje čtenáře s velikou osobností osvoboditele („libertador“) jihoamerických států od násilného panství Španělů a uveřejňuje Bolivarovo poselství, jímž doprovázen byl jeho návrh ústavy, vypracovaný pro konstituující kongres v Potosi na jaře r. 1826. — Kratinký článek Oesterreichische Militärärzte in Syrien má oživit vzpomínku na to, že r. 1840 za povstání Mehmeda Aliho v Egyptě vypravilo Rakousko v dorozumění s Anglií, Ruskem a Pruskem na základě londýnské smlouvy z 15. července 1840 do Syrie malou eskadru, jež po poddání se Mehmeda Aliho zůstala při asijském pobřeží až do 20. ledna 1841. V souvislosti s eskadrou byl sbor vojenských lékařů rakouských vyslaný do Syrie k nemocniční službě.

Cesta císař Františka Josefa do Bosny r. 1910 byla spisovateli příležitostí k sepsání článku Kaiserreisen nach den österr. Balkanländern. Kromě cesty bosenské líčí se tu stručně cesty rakouských panovníků do Dalmacie počínajíc r. 1818. — Ve statí Das politische Vereinsleben des Jahres 1848 in Oesterreich autor líčí politický život v řečeném roce nejen u rakouských Němců, nýbrž i u jiných národů, zejména Slovanů. Postupuje

při tom podle zemí. Dospívá k závěru, že spolkové hnutí v jednotlivých zemích rakouských, pokud nebylo již r. 1848 revolucí násilně potlačeno, trvalo jen do rozpuštění kroměřížského sněmu. Současně s oktrojovanou ústavou z r. 1849 byl sice vyhlášen i zákon spolkový, ale spolkové právo bylo uznáno jen theoreticky. Stav obležení trvajícím ve značné části říše činil spolkový život nemožným. — Velmi cennou je Hugelmannova práce Oesterreich von 1848 bis 1860. Je to obsáhlý, důkladný rozbor Friedjungova díla Oesterreich von 1848 bis 1860 (I. sv. 1908, II. 1912). Hugelmann nepřidal se k slepým velebitelům Friedjungovým. Ačkoliv oceňuje značné přednosti jeho díla, zejména i to, že přihlédl i k pramenům dosud neznámým (jako na př. k rukopisné pozůstalosti Kübeckové), vytýká mu přece jednostrannost a neúplnost. Kniha jeho trpí vadami základními. Líčí katastrofu r. 1848, ale nepodává celého dramatu souvisle. Místo aby vypsál politický vývoj v jednotlivých zemích, spokojuje se jen vylíčením událostí ve Vídni. Nedosáhl ani svého předchůdce Ant. Springera. První svazek díla Friedjungova rozbírá spisovatel v těchto kapitolách: 1. Kaiser Franz und Metternich, 2. Der 12. März 1848 und die Einberufung einer Reichsständeversammlung, 3. Der Kremsierer Verfassungsentwurf, 4. Die Märzverfassung, 5. Die Landesordnungen der Märzverfassung, 6. Das Gemeindegesetz von 1849, 7. Ministerpräsident Felix Fürst Schwarzenberg, 8. Minister Graf Leo Thun. Také o druhém svazku díla Friedjungova vyslovuje se autor s rezervou. Znovu opakuje, že stavba celku i provedení v podrobnostech trpí podstatnými nedostatky, a dodává, že objektivnost zachovávána jest jen zdánlivě. Také druhý svazek vylicuje jen duševní život Vídně. O německých národech Rakouska má se jednati teprve v další části díla. Rozbor druhého svazku podán je v kapitolách: 1. Einleitung, 2. Ministerpräsident Felix Fürst Schwarzenberg, 3. Feldzeugmeister Kempen von Fichtenstamm, 4. Landesvertretungen. Tato poslední kapitola je zvláště poučná. Kritik ukazuje, že dílo Friedjungovo tam, kde se dotýká elementů autonomního života rakouských zemí, je velmi nedostatečné. Právě v této věci je vidět veliký rozdíl mezi jeho knihou a spisem Springerovým. Spisovatel nepovšiml si také důležitých prací pozdějších, jako jest Kronesova, Moritz von Kaiserfeld (Lipsko, 1888), Ilwofova, Franz Freiherr v. Kalchberg (Št. Hradec, 1897) a veliké dílo redigované K. Bertholdem a vydané k císařskému jubileu ve Slezsku, v němž se pojednává o slezském zemském zastupitelstvu (I. díl v Opavě 1909). — Ve článku Die Begegnung zu Oos im Jahre 1867 spisovatel pojednává stručně o setkání se cis. Františka Josefa s králem pruským Vilémem rok po válce prusko-rakouské. Král pruský chtěje se s císařem rakouským sblížit, použil císařovy cesty do Francie a svého pobytu v lázních baden-badenských. — Článek Bismarck und Türr über das Trentino má za účel dokázati, že Türrůva „odhalení“, uveřejněná r. 1906 v Corriere della Sera a týkající se jednání Türrůva s Bismarckem v záležitosti Trentina, postrádají hodnověrnosti. „Starý rebel“ uherský, jak se Türr sám nazýval, uveřejnil totiž dne 6. srpna 1870 v Neues Wiener Tagblatt otevřený list k Bismarckovi, v němž měl příležitost vystoupiti s oněmi odhaleními, avšak tehdy toho neučinil. Není tedy pravdě-

podobno, co skoro po 4 desetiletích vypravuje v italském časopise. — Poslední z „historických“ statí Hugelmannových má záhlaví Das europäische Mandat zur bosnischen Okkupation. Líčí se tu, co předcházelo zabrání Bosny a Hercegoviny se strany Rakousko-Uherska.

Druhý oddíl knihy Hugelmannovy, Staatsrechtliches, obsahuje 24 články. V prvém „Die österreichischen Landtage, napsaném r. 1875, pojednává se o zemských zákonodárných sborech, jak jich myšlenka v jednotlivých říšských ústavách byla uznána, a jak konečně na základě únorové a prosincové ústavy byly organisovány, a kompetence jich upravena. — K nejobjemnějším a nejdůkladnějším rozpravám Hugelmannovým patří práce Die rechtliche Stellung der Nationalitäten in Oesterreich. Autor pojednává tu velmi objektivně o jedné z nejpálčivějších otázek politického života rakouských zemí. Zmíniv se stručně, jaká ustanovení byla obsažena o národnostní rovnoprávnosti ve dřívějších ústavních listinách rakouských, spisovatel přechází k výkladu předpisů 19. čl. zákl. zák. stát. ze 21. pros. 1867 č. 142 ř. z. Jak vysoko stojí nazírání autorovo na otázku národnostní a jazykovou naproti mnohým jiným rakouským Němcům, na př. Frindovi, o tom svědčí tyto jeho věty (str. 200): Indem der österreichische Staat mit der nationalen Gleichberechtigung zugleich das Prinzip eines einheitlichen Staatsbürgerrechtes und der Freizügigkeit proklamiert hat, hat er allen österreichischen Stämmen das ganze Staatsgebiet zum Felde ungehemmter Entwicklung überwiesen, seine Aufgabe ist es nur, das Gleichgewicht zwischen den um den Boden kämpfenden Elementen zu erhalten und mit seiner Macht einzugreifen, wenn der Schwache in den ihn umwogenden Massen unterzugehen droht. Mit anderen Worten, die nationale Gleichberechtigung hat Sinn und Bedeutung nur im Interesse der nationalen Minoritäten, die eigenste Aufgabe des Staates tritt erst dann zutage, wenn die Minderheiten um Hilfe gegen die Mehrheit rufen, deren Druck sie nicht abzuwehren vermögen. — A dále (str. 201): Die österreichischen Stämme haben das Recht freier Entwicklung an jeder Stelle des österreichischen Staatsgebietes; so wenig irgend ein Glied des Reiches einer staatlich anerkannten Konfession die Übung des Bekenntnisses verwehren kann, ebenso wenig kann dasselbe einem österreichischen Volksstamme das Recht nationaler Existenz verkümmern. — Se strany německé slycháme často, že neněmeckým minoritám stačí, jen když mají obecné školy svého jazyka. Hugelmann naproti tomu všim právem vykládá (str. 201): Alinea 2 (des Art. 19) spricht von der Schule ganz im allgemeinen. Die Schule ist somit in allen ihren Abstufungen gemeint, dies ist die nächste, sich von selbst ergebende Forderung, die sprachliche Gleichberechtigung muss sowohl in Volks- und Mittelschulen, als auch in den Hochschulen durchgeführt werden. — Pojednav všeobecně o smyslu ustanovení § 19 zákl. zák. stát. č. 142 ř. z., spisovatel přechází ve druhé části své rozpravy k výkladu o národnostní rovnoprávnosti v oboru školství. Obrací pozornost především ke školství obecnému, pak ke střednímu a konečně i k vysokému, přihlížeje k poměrům a úpravě školství v jednotlivých zemích. Ve třetí části své práce autor pojednává o otázce jazykové v úřadech, a sice zase podle jednotlivých

zemí, dále o užívání jazyků na říšské radě a na zemských sněmích, jakož vůbec ve veřejném životě, zejména církevním, a konečně v zákonodárství. — Ve stati *Die Parlamentssprache des österreichischen Abgeordnetenhauses in ihrer geschichtlichen Entwicklung* autor líčí, jak počínajíc r. 1861, kdy dalmatský poslanec Srb Ljubiša měl v poslanecké sněmovně řeč ve své mateřštině, opětovně užíváno bylo v poslanecké sněmovně neněmeckých jazyků, a do jaké míry byly připouštěny. Končí míněním, že by poslanecká sněmovna měla rozřešiti otázku, jak právo neněmeckých poslancův užívati za jistých podmínek ve sněmovně svého jazyka, dalo by se srovnati s právem parlamentu vykonávati censuru pronesených neněmeckých řečí. — Ve článku *Der österreichische Ministerrat und Ministerpräsident* spisovatel polemizuje s Jellinkovým míněním, jako by rakouský ministerský předseda měl ve psaném právu jen budžetovou existenci, a dokazuje, že jak postavení rakouské ministerské rady, tak ministerského předsedy upravováno bylo celou řadou pozitivních předpisů. Kořeny svými sahá rak. min. rada do doby předkonstituční, do r. 1801. — Stať *Das Alterpluralwahlrecht ur d die österr. Wahlreform* napsána byla za příležitosti reformování volebního práva do říšské rady r. 1907, když ve sněmovně panské se vyskytl návrh, aby vedle prostého práva volebního zavedeno bylo plurální volební právo podle stáří. Spisovatel kritizuje tu myšlenku a dospívá k závěru, že nebyla ve stanovení hranice věku šťastná. Měl totiž ten, kdo dosáhl věku 35 let, míti dva hlasy. Podle autorova mínění měla se ona hranice položití výše, asi na 42. rok. Účinek navrhované normy byl by býval podle zjištění vlády ten, že asi dva miliony voličů s prostým volebním právem byli by stáli proti čtyřem milionům s právem stupňovaným. Naproti tomu při hranici 42 let bylo by se voličstvo rozdělilo ve dvě skoro stejně silné skupiny. Autor kritizuje také reformu z r. 1896, kdy byla zavedena pátá kurie, všeobecná. Reforma tehdejší byla nedostatečná, poněvadž všeobecné kurii dány jen 72 mandáty (proti 353), kdežto jich měla dostati aspoň tolik, jako jich měly všechny kurie ostatní. — S velikým důmyslem napsána je stať *Die Parlamentstagung und die Gesetzesanktion*, k níž dán byl spisovateli podnět jednak prací Pabstovou *Die Sanktions- und Publikationsfrist für Gesetze nach deutschem Reichs- und Landesstaatsrecht* (Berlin, 1909), jednak tou okolností, že zákonné předlohy o platech státních úředníků přijaté říšskou radou r. 1896 byly sankcionovány teprve za nové legislační periody, a sice dosti dlouho po jejím započetí. Bylať tato nová perioda zahájena 27. března 1897, avšak předlohám dotčeným dostalo se sankce teprve dne 19. září 1898, a vyhlášeny byly dne 29. a 30. září a 1. října t. r. Něco podobného stalo se v Německu. Novela k zákonu o jesuitech z r. 1872 přijata byla v říšském sněmě r. 1899, avšak sankcionována teprve po uplynutí několika zasedání a po započetí nové legislační periody, až dne 8. března 1904. Spisovatel nepokládá postup tento za správný. Způsob takový zneuznává prý podstatu parlamentního spolupůsobení při zákonodárství a je s to, aby konstituční zákonodárné řízení přivedl přímo ad absurdum. Vystupujeť každý zákon na venek jako jednotný akt. Ony živly, které se ke vzniku zákona musejí spojití, musejí tedy v okamžiku perfekce zákona pospolu se vyskytovatí.

Jako parlamentní usnesení nemůže se státi zákonem bez sankce koruny, právě tak nemůže pravidlem monarchický zákonodárný rozkaz jako takový působiti, nedostává-li se mu v okamžiku jeho vydání parlamentního souhlasu. Souhlas tento má zajisté předem býti prohlášen, ale musí tu býti ještě v okamžiku zákonodárného rozkazu; je-li z jakéhokoli důvodu odstraněn, nelze k němu nadále hleděti. Jsou-li tedy parlamentní usnesení a sankce časově od sebe daleko vzdáleny, může dojíti ke mnohým obtížím (str. 295 a 296). Obtíže takové stupňují se zvláště, když mezi usnesení parlamentu a rozhodnutí panovníkovo padne uzavření zasedání nebo docela konec zákonodárného období. Neběží tu arci o obmezení práv koruny nebo vlády, nýbrž o to, zda a ve kterém okamžiku parlamentní usnesení zanikají čili expirují, jak slova toho užil Stahl. Při uzavření zákonodárného období druží se k diskontinuitě zasedání ještě diskontinuita mandátů, a proto po mínění autorově zaniká existence usnesení učiněných v uplynulé legislační periodě. Se zánikem mandátů stává se nositelem parlamentního projevování vůle osobnost nová. Usnesení rozpuštěného sboru může ovšem trvati ještě po uzavření legislační periody, dokud tu není možnosti opačné vůle. Ale tím okamžikem, kdy *se sejde* nově zvolená poslanecká sněmovna, vstoupil do života politický činitel, bez jehož souhlasu nic se nemůže státi zákonem, a tento činitel byl by ignorován, kdyby usnesení jiné sněmovny než jeho mělo se státi platným. O poměru sukcese nemůže tu býti řeči. Kde jest ústavně předeepsáno celkové obnovování parlamentního sboru v určitých lhůtách, tam veden jest zákonodárce zrovna úmyslem zjednati možnost přímé protivy mezi dvěma po sobě jdoucími zastupitelstvy, a s tím byla by v příkrém odporu sukcese v akty předchozího zastupitelského sboru. Diskontinuita mandátů přetrhuje souvislost zákonodárných sborů; nová sněmovna neodvozuje svých práv od staré, a nemůže tedy jejími jednáními býti vázána, jimi ve svém právu býti obmezována (str. 299 a 300). — Úzce se státi uvedenou souvisí další článek Hugemannův Sanktions- und Publikationsfrist für Gesetze. — Ve článku Die Dauer der Reichsratsperiode spisovatel vykládá, že pojem zákonodárného období nebyl pro říšskou radu v ústavě ze 26. února 1861 ještě stanoven, a ani ne v ústavě prosincové. Období říšské rady spadalo normálně v jedno s obdobím sněmů. Nutná změna nastati musela teprve, když říšská rada r. 1873 se emancipovala přímými volbami od zemských sněmů. Tehdy bylo vysloveno, že členové poslanecké sněmovny se volí na šest let, a že po uplynutí tohoto období dlužno vykonati volby nové. Tím byl výslovně uznán pojem volební periody v právu říšské rady. Ovšem perioda tato nezačíná se ve smyslu dřívějšího práva (podle zemských zřízení) již samými volbami, nýbrž teprve sejitím se říšské rady. Co se týče trvání legislační periody, spisovatel ukazuje na to, že žádná z devíti period říšské rady, o nichž jedná (do r. 1900), neskončila se normálně pouhým uplynutím času, nýbrž že každá z nich již dříve panovníkovým rozpouštěcím aktem byla skončena. Ve většině případů běželo o rozpouštění z důvodů politických. Spisovatel podává zároveň přehled oněch všech devíti period s podotčením, kdy která z nich byla sejitím se říšské rady zahájena, a kdy

zase rozpouštěcím patentem skončena. — Zajímavá jest autorova úvaha Die Hofstellung der Reichsratspräsidenten, jež se týká otázky — právně arci neupravené —, jaké pořadí náleží u panovnického dvora při audiencích a jiných stycích předsedům sněmoven říšské rady. V praxi jdou tito předsedové za tajnými rady. — Ke článku Die Vereinbarkeit von Reichsrats- und Landtagsmandat dala autorovi podnět stať prof. Ad. Menzela Gedanken über den Ausbau unserer Verfassung (N. Fr. Presse, v pros. 1907), v níž pisatel vyslovil přání, aby byla stanovena inkompatibilita říšského a zemského mandátu. Domníval se, že se otázky té dosud říšská rada nedotkla. Hugelmann vykládá, že ona otázka již r. 1873 byla předmětem jednání, a že byla tehdy vyřízena negativně. Sám autor neshledává také důvodů, proč by inkompatibilita měla být vyslovena. — Ve stati Das Reichsgericht und das Abgeordnetenhaus spisovatel probírá otázku, je-li vhodné, aby sněmovny říšské rady navrhovaly panovníkovi kandidáty na místa členů a náhradníků říšského soudu ze svého středu, jakož i otázku gradace návrhů uvnitř ternu. — V krátkém článku Die Parlamentarisierung der Ministerien vyslovuje se spisovatel proti tomu, aby zásada parlamentarisování ministerstev rozšiřována byla i na bezprostřední okolí ministrů v úřadě. — Článek Ortsgemeinde und Ortschaft im österr. Wahlrecht povstal po uveřejnění dvou prací z oboru rak. volebního práva, a sice Juraschkovy Die Ortsgemeinde und die Ortschaft in der Wählerklasse der Städte, Märkte und Industrialorte a Rauschovy Die österr. Städte in der Reichsratswahlordnung. Proti práci druhé spisovatel nemá námitek, na proti tomu však vyvrací mínění Juraschkovo, jako by podle myšlenky ovládnutí původně naši ústavu nositelem zvláštního městského volebního práva byla osada, ne místní obec. Naopak, jen místní osadě náleží právo volební, a tam, kde (v některých zemích) pozorujeme partikulární odchylku, neběží o osadu v topografickém smyslu, nýbrž o obec, jak to spisovatel dokazuje. — Ve stati die Veränderungen der politischen Landeseinteilung (1868—1896) autor stopuje, jak v jednotlivých letech a zemích byly zřizovány nové okresní úřady zeměpanské, a to až do r. 1896. V dodatku stopovány jsou další změny až do r. 1913. — Ke článku Der Adel und das Staatsbeamtentum dala autorovi podnět budžetní debata na říšské radě r. 1889 týkající se protežování šlechty v rak. státní službě a zvláště prohlášení min. předsedy hr. Taaffeho ve schůzi říš. rady dne 13. března 1889 (307. schůze X. zasedání). Hr. Taaffe nejen že odmítl výtku protekce, nýbrž prohlašoval účast šlechty, zvláště vysoké v úřadech za velmi žádoucí, a to hlavně proto, že se tím šlechta vzdělává pro parlamentní dráhu. Spisovatel polemizuje tu s míněním hr. Taaffeho a tvrdí, že státní služba má mnohem vyšší úkoly, než aby připravovala šlechtu pro dráhu parlamentní. — Pozoruhodny jsou Hugelmannovy úvahy ve článku Die Ausübung der allgemeinen staatsbürgerl. Rechte seitens der Staatsbeamten. Spisovatel cituje nejprv a pak kritizuje vládní výnos z 10. srpna 1895 o vykonávání všeobecných občanských práv se strany státních úředníků. Úředníkům ukládají se jisté meze ve výkonu řečených práv, pokud toho žádá jejich úřední postavení. Spisovatel přiznává, že uvedený výnos usiluje o veliký a správný cíl, ale prostředky, jimiž

se vláda snaží cíle toho dosíci, jsou podle autora nedostatečné. Účelu může býti dosaženo jen cestou zákonodárnou. Dosavadní zákonodárné pokusy, aby mandát a úřad prohlášeny byly za nesrovnatelné — a o pasivní právo volební běží tu nejvíce —, nesetkaly se s úspěchem. Pokusy podobné dlužno však obnoviti, nejen v zájmu správy, nýbrž i úředníků samých. — Článek *Die religiösen Übungen in der Schule und das Staatsgrundgesetz* má za účel dokázati, že agitace spolku „Volná škola“ ve Vídni proti účastenství žáků na náboženských úkonech školou předepsaných neprávem se odvolávala na čl. 14 zákl. zák. stát. o všeob. právech stát. občanů. — Stať *Die Reform des Heimatrechtes* napsána byla před provedením chystané reformy r. 1896. — Stať *Zur Verwaltungsreform in Österreich* vyvolána byla diskusí o pamětním spise vlády *Studien zur Reform der inneren Verwaltung* ve Víd. Právn. Společnosti (1905). Spisovatel pokládá celkovou reformu správy ve velkém stylu za možnou teprve tehdy, až v novém parlamentě se všeobecným právem volebním nastanou veliké proudy s dalekosáhlými cíli. — Článek *Die Kremstierer Grundrechte* je kritickou úvahou o Fischelově knize *Die Protokolle des Verfassungsausschusses über die Grundrechte* (Viedeň, 1912). — Spieglova práce *Hye und die Wiener Revolution* (Lipsko, 1910) byla spisovateli podnětem k napsání stati *Die niederösterr. Landstände und die „Genesis“*. — Také tři poslední články Hugelmannovy v oddíle *Staatsrechtliches* vyvolány byly jednotlivými spisy. Kniha Danzerova *Das neue Österreich* (Viedeň, 1908) dala autorovi podnět k napsání stati *Zur Frage der nationalen Ländergliederung in Österreich*, spis Riehlmannův *Politische Bildung* (Lipsko, 1908) byl mu podnětem ke článku *Politische Bildung*, a podobně povstala stať *Option und Plebiszit* po uveřejnění Stoerkovy práce pod tímž záhlavím (Lipsko, 1879).

V oddíle posledním, *Biographisches*, podáno jest šest životopisných příspěvků o vynikajících mužích rakouského kulturního života, Ant. svob. p. Salvottim, Fr. Schuselkovi, Ant. svob. p. Hyeovi, Ad. Fischhofovi, A. Th. Michelovi a Em. v. Ottenburgovi. Tři z nich, Schuselka, Michel a Ottenburg, mají pro nas zvláštní význam i tím, že jsou z Čech. K. K.

Právní filosofie.

Krašковиć Ludwig Dr., Die Psychologie der Kollektivitäten. Aus dem Kroatischen übersetzt von S. von Posavec. Vukovar 1915.

Spis Kraškovićův důstojně se řadí ke kolektivně psychologickým dílům staršího rázu, jako jsou známé spisy Sigheleho a Le Bonovy. Pravíme „staršího rázu“, poněvadž v poslední době jmenovitě vlivem Wundtovy Völkerpsychologie, již Krašković sice cituje, ale jejímuž základnímu pojetí celého problému nevěnuje dostatečné pozornosti, ujímá se v kolektivně psychologických úvahách filosoficky prohloubenější a kritičtější oceňování jednotlivých dat z okruhu hromadné psychické činnosti lidské.

Nedostatek tento vrhá svůj stín na celé jinak záslužné dílo. Především jest jeho důsledkem nejasnost ohledně vlastního předmětu pojednání.